

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

зайнятості має і негативні наслідки, а саме кошти неспрямовуються на структурну перебудову, не враховуються витрати праці попередніх поколінь тощо.

Тим не менш, програма ESOP має вагомі результати, оскільки вона спирається на необхідність пошуку шляхів узгодження інтересів сторін ринку праці, відкриваючи можливості їх активного соціального захисту.

За вищезазначених обставин і з урахуванням ступеня розвиненості інститутів наднаціонального регулювання в рамках Європейського економічного простору необхідним є створення *єдиного європейського соціального простору*.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions. First Annual Report on Migration and Integration – Brussels, 16.7.2004 COM(2004) 508 final.
2. 152 Employment in Europe 2006. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2005. – http://ec.europa.eu/employment_social/employment_analysis/employ_en.html
3. epp.eurostat.ec.europa.eu
4. www.eu.prostir.ua

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрен зарубежный опыт регулирования рынка труда и занятости населения. Исследована роль Международной организации труда в решении проблем функционирования рынка труда.

Ключевые слова: рынок труда, рынок рабочей силы, занятость, полная занятость, безработица, труд, социальное обеспечение, Международная организация труда.

РЕЗЮМЕ

В статті розглянутий зарубіжний досвід регулювання ринку праці та зайнятості населення. Досліджено роль Міжнародної організації праці у вирішенні проблем функціонування ринку праці.

Ключові слова: ринок праці, ринок робочої сили, зайнятість, повна зайнятість, безробіття, праця, соціальне забезпечення, Міжнародна організація праці.

SUMMARY

The article deals with international experience of labor market regulation and employment. There is considered the role of the International Labor Organization in solving the labor market problems.

Keywords: labor-market, labor market, employment, full employment, unemployment, work, social security, International Labor Organization.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Голубій І.Е. к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Зовнішньоторговельна політика (ЗТП) будь-якої держави є важливою, а іноді й визначальною частиною його національної економічної політики. Між ними існують взаємообумовлені та взаємодоповнюючі зв'язки. Із одного боку, держава формує свої зовнішньоекономічні зв'язки, виходячи з потреб розвитку країни на певному етапі, вони тісно погоджуються з особливостями внутрішнього економічного та соціального розвитку та відповідають основним положенням національної економічної політики держави. Із іншого боку, оскільки ЗТП істотно впливає на вибір й можливості здійснення відповідної внутрішньої економічної політики, вони можуть бути досить ефективними важелями, що сприяють реалізації внутрішніх соціально-економічних програм. Результати практичної реалізації ЗТП можуть реально впливати на структуру та динаміку інвестицій, темпи й ефективність економічного розвитку.

Зазначені моменти об'єктивно впливають і на визначення поняття ЗТП. В економічній літературі не існує єдиної точки зору на визначення ЗТП, і всю гаму її значень можна звести до макро- та мікрорівневих аспектів.

До першої позиції можна віднести точку зору І. П. Фаминського, В. М. Бурмистрова, К. В. Холопова та А. В. Данильцева. Під зовнішньоекономічною політикою І. П. Фаминський вважає, що “звичайно розуміється діяльність держави, спрямована на розвиток і регулювання економічних відносин з іншими країнами. Здійснення зовнішньоекономічної політики припускає визначення стратегічних цілей держави в зовнішньоекономічних стосунках у цілому й з окремими країнами й групами країн, а також вироблення методів і коштів, що забезпечують досягнення поставлених цілей і збереження згодом досягнутих результатів. Зовнішньоекономічна політика регулює всю сукупність зовнішньоекономічної діяльності, відмітною ознакою якої є міжнародна купівля-продаж товарів і послуг, а також міжнародне переміщення матеріальних, грошових, трудових і інтелектуальних ресурсів. Зовнішньоекономічна політика нерозривно пов'язана із внутрішньою економічною політикою держави, тому її формування зумовлене тими завданнями розширеного відтворення, які країна вирішує в рамках свого національного господарства. У найбільш загальній формі можна сказати, що головним завданням зовнішньоекономічної політики є створення сприятливих зовнішніх економічних умов для розширеного відтворення всередині країни” [1].

В. М. Бурмистров і К. В. Холопів визначають зовнішньоекономічну політику держави як “цілеспрямовану та комплексну програму дій законодавчої та виконавчої влади з розвитку та підвищення ефективності зовнішньоекономічних зв'язків, реалізованої як у внутрішній фінансово-виробничій сфері через інвестиційну, митну та податкову політику, так і у сфері зовнішнього обміну шляхом підвищення комерційної ефективності експортних, імпортних, валютних та інших зовнішньоекономічних операцій” [1].

А. В. Данильцев розглядає торговельну політику країни як політику «в сфері регулювання доступу на внутрішній ринок іноземних продуктів, тобто результатів виробничої діяльності, а також забезпечення доступу продуктів даної країни на закордонні ринки». У рамках такого трактування торговельна політика зачіпає переважно дві сфери міжнародних економічних відносин будь-якої країни: торгівлю товарами та послугами. Торговельна політика взагалі - це політика, що визначає умови доступу товарів, що обертаються в міжнародній торгівлі, та послуг, а також їхніх постачальників на національні ринки окремих країн. Таким чином, торговельна політика визначає суб'єктивні умови участі країни в міжнародному поділі праці, тобто в міжнародному обміні продуктами виробництва (умови доступу продуктів і їхніх постачальників на національні ринки)” [3].

Деякі закордонні економісти зводять розгляд ЗТП до виокремлення її інструментів на макрорівні. Сюди можна віднести погляди Х. П. Боуена, А. Холландера і Дж.-М. Віена [4], Л. А. Вінтерс [5], Т. А. Пугеля та П. Х. Ліндерта [6], В. Б. Буглая та Лівенцева [7], М. І. Діденко [8], А. Киреева [9], Н. А. Мікшашевської й А. В. Холопів [10].

Рідше зустрічається підходи до розгляду ЗТП з точки зору мікрорівня, а точніше – з позиції державної підтримки розвитку зовнішньоекономічної діяльності фірми. Така позиція простежується в дослідженнях С. Г. Попова [11] та С. К. Казанцева [12].

На наш погляд, більш повне визначення ЗТП являє собою синтез визначень І.П. Фаминського, В.М. Бурмистрова та К.В. Холопова. Формування ЗТП здійснюється під впливом та з врахуванням внутрішніх соціальних, економічних і правових факторів, а також блоку зовнішніх факторів. До основних внутрішніх факторів належать: рівень розвитку і структура продуктивних сил країни; стан природних ресурсів і кліматичні умови; кількісний і структурний баланс внутрішнього виробництва і споживання, тобто кількісна і структурна характеристики внутрішнього ринку; валютно-фінансове становище країни; кількісний і професійний склад економічно активного населення. Зазначені внутрішні фактори дозволяють формувати найбільш загальні принципи експортної політики, в тому числі норми, що регулюють економічне та технічне співробітництво із закордонними країнами; імпортової політики; валютного регулювання; принципи внутрішнього фінансування експортних та імпортової операцій; регулюванню зовнішнього фінансування експортних та імпортової операцій, а також іноземних інвестицій; регулювання інвестицій усередині країни та за її межами.

Водночас точно й однозначно окреслити межі ЗТП неможливо. Зокрема, вона зачіпає безпосередньо пов'язаний із обміном продуктами міжнародний обмін факторами виробництва, тобто умови доступу до факторів виробництва, рух яких виникає у зв'язку з обміном продуктами (наприклад, інвестиції, коли вони є необхідною умовою поставки товару або послуги, чи використання іноземної робочої сили).

Таким чином, термін “торговельна політика” варто розглядати в широкому розумінні як політику, що визначає суб'єктивні умови взаємодії національного і світового ринків, основними елементами якої є:

– теоретична та логічна основа формування торговельної політики;

- інструменти торговельної політики, реалізація торговельної політики - торговельний режим;
- правова основа (міжнародно-правові норми, національне законодавство, а також характер їх взаємодії);
- інституціональна основа (міжнародні організації та міжнародні інститути, національні державні органи).

Очевидно, що елементи торговельної політики мають історичний характер, що відображається: по-перше у поступовій трансформації сфери її застосування та залучення до неї нових галузей і сфер міжнародних економічних відносин (МЕВ). Паралельно змінюються й інструменти торговельної політики. Загалом можна говорити про тенденції розширення їхньої кількості та розмаїтості, однак водночас частина популярних раніше інструментів втрачає своє значення та витісняється більше новими засобами впливу на торгівлю. При цьому історичні зміни зачіпають як сферу застосування, так і засоби торговельної політики. Трансформація інструментів торговельної політики й сфери їхнього застосування відбувається з розвитком системи МЕВ загалом, посиленням інтернаціоналізації процесів виробництва й обігу, а також зі зближенням економік окремих країн; по-друге, в тому, що практична торговельна політика, зазвичай, прив'язана до певної системи міжнародно-правових актів і міжнародних інститутів. Таким чином, відповідні зміни інструментарію і сфери його застосування відображаються в межах формування правової й інституціональної бази; по-третє, конкретно-історичний характер торговельної політики найчастіше виявляється з численними відступами від загальних принципів і теоретичних підходів (наприклад, дискусія про переваги протекціоністської й ліберальної політики в зовнішній торгівлі, і майже будь-які теоретичні обґрунтування доцільності проведення ліберальної політики в межах найбільш відомих теорій міжнародної торгівлі супроводжуються переліком аргументів на користь застосування обмежувальних заходів).

Виділяється ЗТП двох рівнів: регіональний, коли загальні принципи ЗТП коригуються та доповнюються з урахуванням конкретних правових та економічних умов взаємодії країн, і на рівні країн, коли враховуються особливості всього комплексу взаємин із кожною конкретною країною.

Поняття “торговельна політика” переважно пов'язане з міжнародним поділом праці. Водночас торгівля товарами та послугами за сучасних умов часто не може бути відділена від операцій у сфері міжнародного обміну факторами виробництва. Тому торговельна політика неминує стосуватися всього комплексу МЕВ країни. Особливо тісно цей зв'язок проявляється щодо торгівлі послугами (наприклад, поставка послуг за допомогою комерційної присутності припускає створення філій або інших комерційних представництв постачальника послуг за кордоном).

Крім того, торгівля товарами визначає стан торговельного балансу, торгівля послугами - балансу за “невидимими” операціями, що разом становлять основу балансу за поточними операціями в рамках платіжного балансу країни. Тому всі заходи щодо регулювання торгівлі товарами або послугами можуть істотно впливати на стан платіжного балансу й стабільність національної валюти.

Засоби регулювання спрямовані на те, щоб створити найбільш сприятливі умови для успішного й ефективного входження економіки країни в систему МЕВ, тобто для її участі в міжнародному поділі праці та факторів виробництва.

Основні засоби державного регулювання ЗЕД і реалізації ЗТП можна розділити на три групи:

- 1) міжнародні договори й угоди про торгово-економічне співробітництво;
- 2) економічні інструменти регулювання;
- 3) неекономічні або адміністративні інструменти регулювання.

В угодах висвітлюються всі умови, що країни-партнери за погодженням надають одна одній на взаємній основі та які визначають правові особливості їхніх взаємин у зовнішньоекономічній сфері, в них, насамперед, фіксується взаємне надання режиму найбільшого сприяння (РНС). Цей режим розуміється як комплекс наданих товарам і послугам умов на митній території першої країни (рівень мит, внутрішнє оподаткування, адміністративне регулювання та ін.), що мають бути не гіршими за умови, що надані будь-якій іншій третій країні. Якщо взаємини сторін перебувають на досить високому рівні, то може бути передбачене застосування національного режиму, тобто іноземним товарам і послугам надаються на митній території приймаючої країни такі самі умови (рівень оподаткування, процедура реєстрації, транспортне забезпечення та ін.), як і для національних товарів і послуг. Важливим елементом угод є платіжні умови, що визначають технологію розрахунків за зустрічні поставки товарів і послуг. Може бути зафіксовано валюту цін контрактів, валюту платежу, а також заходи щодо запобігання можливих втрат під час зміни курсу валюти платежу.

До основних форм економічного регулювання експортних та імпорتنих операцій за умов ринкової економіки варто віднести митно-тарифне регулювання, внутрішнє оподаткування, а також

регулювання обмінного курсу національної валюти. Однак вирішальна роль в організації державного регулювання зовнішньоторговельних операцій належить митним тарифам.

Досить ефективними засобами регулювання експортних і імпорتنих операцій є внутрішні податки. Нині основною формою внутрішнього оподаткування експортних та імпорتنих операцій є податок на додану вартість, величина якого вагомо впливає на рівень внутрішніх, імпорتنих та експортних цін.

До економічних засобів регулювання ЗЕД можна віднести й державне регулювання курсу національної валюти. Маніпулюючи курсом національної валюти щодо певних іноземних валют, можна досить ефективно впливати на обсяги, динаміку й географічні напрями ЗЕД. Так, зниження курсу національної валюти щодо валюти, в якій формуються валютні надходження від експортних операцій, дає перевагу експортерам за рахунок відповідного збільшення еквівалентної грошової маси в національних грошових одиницях. І навпаки, підвищення курсу національної валюти щодо іноземних валют полегшує діяльність імпортерів, підвищуючи комерційну ефективність імпорتنих операцій за рахунок скорочення витрат національної валюти на закупівлю іноземної валюти.

Використання цих методів зумовлюється дією низки факторів, зокрема:

- участю в ЗЕД суб'єктів різних форм власності, коли участь приватного капіталу зводиться переважно до перерозподілу та реалізації на зовнішньому ринку виготовленої продукції;
- значною часткою державного сектора в економіці, внаслідок чого розподіл продукції не завжди здійснюється лише з міркувань економічної ефективності та доцільності, а беруться до уваги також соціально-політичні причини, питання державної безпеки, оборони, тощо;
- наявні розходження між світовими і внутрішніми цінами (як за структурою, так і за абсолютними рівнями).

До неекономічних методів варто віднести кількісні обмеження, а також сертифікацію, технічні норми і стандарти та ін. У практиці використовуються такі основні форми кількісних обмежень: заборона експорту певного товару для виправлення балансу виробництва і споживання на внутрішньому ринку; заборона імпорту для захисту інтересів внутрішнього виробництва та покращення стану платіжного балансу; контингентування і квотування, що застосовуються нині лише під час поставок за державними замовленнями; ліцензування поставок озброєння, товарів подвійного призначення, наркотичних засобів, ядерних матеріалів і устаткування, дорогоцінних металів та інших товарів особливого призначення. Одним із засобів нетарифного регулювання експортних та імпорتنих операцій є також сертифікація експортованої й імпортованої продукції, причому варто виділити сертифікацію відповідності або якості та сертифікацію походження товару.

Сертифікація якості продукції в міжнародних торгово-економічних відносинах виконує функції захисту прав споживачів і виробничих структур своєї країни (під час імпорту), а також надання допомоги національним експортерам і продуцентам (під час експорту), оскільки наявність сертифіката якості (тим більше такого, що має міжнародне визнання або базованого на міжнародних стандартах) істотно підвищує конкурентоспроможність товару й полегшує його реалізацію на світових ринках. Сертифікат походження товару необхідний переважно для посвідчення походження товару під час його експорту із країни, на яку поширюється преференційний експортний режим. Так, Загальна система преференцій Європейського Союзу (ЗСП ЄС), що діє з 1971 р., передбачає надання митно-тарифних пільг під час ввезення товарів у країни-члени ЄС із держав, на які поширюється преференційний митний режим.

Досить ефективними засобами адміністративного регулювання зовнішньоторговельних товаропотоків є технічні стандарти та норми. Державні технічні норми і стандарти, установлені офіційними органами в законодавчому порядку, визначають технічний рівень та особливості експлуатаційних характеристик виробів, що допускають їх до використання на національному ринку. Визначаються також спеціалізовані лабораторії, відповідальні за проведення спеціальних випробувань на відповідність характеристик запланованої для імпорту продукції національним або міжнародним нормам за технічними, технологічними, екологічними, санітарними та іншими параметрами. Промислово розвинені країни жорстко контролюють дотримання цих норм і правил, захищаючи цим національний ринок від проникнення неякісних товарів і небажаної конкуренції.

Ці та багато інших технічних бар'єрів істотно ускладнюють реалізацію низки товарів на закордонних ринках.

Участь країни в міжнародному поділі праці та факторів виробництва, зазвичай, має два аспекти.

Із одного боку, це - можливість істотно підвищити ефективність економіки та використання ресурсів, досягти додаткового зростання виробництва та доходів за рахунок активізації міжнародного

обміну товарами в матеріально-речовій формі, послугами та факторами виробництва. За сприятливих умов позитивний ефект тим більший, чим активніше країна бере участь у міжнародному обміні, тобто чим більший ступінь відкритості внутрішнього ринку та чим успішніше діють її підприємства на закордонних ринках.

Із іншого боку, що значніше масштаби участі країни в міжнародному обміні товарами, послугами, капіталами, технологією, тим гостріша іноземна конкуренція на внутрішньому та зовнішньому ринках. Створення відкритої економіки й експансія на зовнішніх ринках неможливі без загострення боротьби з іноземними конкурентами.

Участь країни в МЄВ завжди пов'язана з вибором між підвищенням ефективності та динамічності економіки завдяки більш інтенсивному міжнародному обміну за умов більшої її відкритості та більш гострої іноземної конкуренції або штучним пом'якшенням іноземної конкуренції за рахунок зниження ефективності виробництва та використання ресурсів, формування менш оптимальної структури економіки.

Рациональне застосування інструментів торговельної політики саме й покликано розширити припустимі межі такого вибору. Завдяки використанню інструментів торговельної політики виникає можливість послаблення найбільш гострих наслідків зростання конкуренції, усунення недосконалостей конкурентного середовища, підвищення ступеня відкритості економіки країни. Це сприяє, у свою чергу, виникненню більш широких і різноманітних можливостей для реалізації переваг, одержуваних унаслідок участі країни в міжнародному поділі праці та факторів виробництва, і відповідно для використання переваг від участі в МЄВ.

Збалансоване застосування засобів торговельної політики дозволяє вирішити два завдання:

– формування умов для прояву найбільш сприятливих результатів впливу на економіку країни зовнішніх факторів, пов'язаних з її участю в міжнародному обміні товарами, послугами та факторами виробництва;

– створення найбільш сприятливих умов для діяльності вітчизняних підприємств на закордонних ринках, тобто для доступу товарів і послуг, а якщо потрібно, то й капіталів і продуктів інтелектуальної діяльності (винаходів і технологічних секретів, товарних знаків, літературних творів, аудіовізуальних матеріалів тощо), робочої сили на іноземні ринки.

Вирішення першого завдання пов'язано, насамперед, із втручанням держави у процес конкуренції іноземних і вітчизняних товарів на внутрішньому ринку. При цьому основними засобами впливу на з боку держави є заходи щодо регулювання доступу іноземних товарів, послуг, капіталів та інших факторів виробництва на внутрішній ринок у вигляді різних обмежень.

Вирішення ж другого завдання пов'язано зі створенням умов для конкуренції національних товарів і підприємств на закордонних ринках. Перешкоджати доступу товарів на закордонні ринки можуть, передусім, заходи регулювання зі сторони іноземних держав, особливо якщо вони носять дискримінаційний характер. Тому в таких випадках переважно намагаються досягти послаблення різноманітних обмежень (лібералізації торгівлі) за допомогою взаємних поступок, різних домовленостей, а також застосування або погрози застосування відповідних обмежувальних заходів.

Розв'язання цих двох завдань завжди взаємозалежні. Здійснення національної торговельної політики натрапляє на протидію держав, що є торговельними партнерами та відстоюють економічні інтереси своїх підприємств і економіки загалом. Конкуренція господарюючих суб'єктів, що представляють різні країни, проявляється в конфлікті політики цих держав. Цей конфлікт може розвиватися у трьох напрямках:

– обмеження доступу іноземних товарів, послуг, капіталів та ін. на внутрішній ринок;

– стимулювання торгівлі та надання взаємних поступок і досягнення домовленостей, спрямованих на ослаблення торговельних та інших обмежень у МЄВ й полегшення доступу на ринки своїх партнерів;

– виникнення міжнародних торговельних конфліктів.

Торговельна політика країни може бути реалізована на двосторонньому або багатосторонньому рівнях. Специфіка реалізації торговельної політики в межах участі країни в багатосторонніх механізмах полягає в: по-перше, в проведенні торговельної політики на багатосторонній основі, що вимагає врахування інтересів країни у відносинах із усіма державами-учасниками відповідних угод. Більше того, деякі з них мають глобальний характер, охоплюють велику кількість держав і є важливою частиною політичних та економічних відносин у рамках світового співтовариства загалом. Тому позиція щодо певних багатосторонніх угод майже завжди дуже тісно пов'язана із зовнішньою політикою країни, її роллю та положенням у міжнародному співтоваристві; по-друге, багатосторонні механізми припускають ув'язування інтересів країни в торгівлі різними товарами та навіть у різних

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

секторах економіки. Ці проблеми також можуть виникати у відносинах із окремими країнами, але в набагато менших масштабах. У загальному, політика щодо багатосторонніх угод більш тісно взаємозалежна з економічною політикою країни, ніж торговельна політика в рамках двосторонніх відносин; по-третє, багатосторонні механізми регулювання торгівлі майже завжди мають більш складну та розвинену міжнародно-правову базу, ніж двосторонні відносини, і це доводиться враховувати під час реалізації торговельної політики певної країни; по-четверте, участь у багатосторонніх угодах, зазвичай, спрямована на досягнення, насамперед, довгострокових економічних і політичних цілей і забезпечення довгострокових економічних і політичних інтересів країни.

Торговельна політика тісно пов'язана з політикою держави в галузях економіки і права, що виходять за межі вузьких завдань торговельної політики, пов'язаних безпосередньо з протекціонізмом і забезпеченням доступу на закордонні ринки. Найбільше це стосується таких сфер, як забезпечення чесної конкуренції (в тому числі проблеми протидії монополізації ринку) на внутрішньому ринку й у міжнародній торгівлі; поповнення державного бюджету (використання мита і податків, що стягують під час експорту й імпорту, як джерела доходів бюджету); політика стимулювання виробництва в окремих галузях (політика створення та розвитку нетрадиційних галузей, у тому числі в рамках політики вдосконалення або перебудови структури економіки); сільськогосподарська політика; політика подолання відсталості та забезпечення економічного розвитку й індустріалізації; створення економічних блоків і розвиток економічної інтеграції; здійснення валютної і грошової політики.

Як ми вже зазначали вище, торговельна політика держави ніколи не розвивається та не здійснюється ізольовано від зовнішнього світу. Це завжди проявляється в її взаємодії із засобами в сфері регулювання зовнішньої торгівлі та суміжних сфер у державах, що є торговельними партнерами певної країни. Така взаємодія може виражатися, по-перше, у торгово-політичних відносинах двох держав, тобто у відносинах певної держави з яким-небудь одним торговельним партнером; по-друге, у відносинах країни із групами держав, пов'язаних спільними міжнародними угодами. Це можуть бути угоди про взаємні зобов'язання щодо торговельної політики або щодо формування інтеграційних угруповань і міжнародних економічних організацій. У першому випадку, зазвичай, йдеться про двосторонні торгово-політичні відносини. Вони переважно визначаються нормами двосторонніх торговельних угод і правовими базами регулювання зовнішньої торгівлі в даних державах. У другому випадку це стосується участі країни в механізмах багатостороннього регулювання міжнародної торгівлі або взаємин у рамках інтеграційних угруповань. Тут політика держави зіштовхується вже не з позицією одного торговельного партнера, а з нормами, закріпленими в угодах між принаймні декількома державами, або з позиціями декількох держав, що мають вирішити питання про формування такої угоди або про застосування норм уже існуючої багатосторонньої угоди.

Зовнішньоекономічна політика зумовлюється розвитком об'єктивних процесів, що відбуваються у світовій економіці та МЄВ, насамперед, швидкою інтернаціоналізацією виробництва та капіталу, що відбувається під впливом НТР і на основі поглиблення МПП. Ці процеси відображаються в подальшому розширенні економічних зв'язків між державами, розвитку багатонаціонального підприємництва, зокрема у зростанні кількості та різкому збільшенні сфери діяльності ТНК, у підвищенні ролі ЗЕД у відтворенні й, в остаточному підсумку, в посиленні економічної взаємозалежності держав. Поряд із цим на формуванні ЗТП різних держав позначаються такі явища світової економіки та МЄВ, як загострення конкурентної боротьби на світовому ринку, дестабілізація валютних курсів, викликана цим неврівноваженість платіжних балансів тощо, дія яких доповнюється внутрішніми проблемами, зумовленими змінами в розвитку їхніх продуктивних сил. Зазначені вище причини породжують в сучасній зовнішньоекономічній політиці постійну взаємодію двох тенденцій: протекціонізму та лібералізації.

Протекціонізм є політикою, що спрямованою на захист внутрішнього ринку від іноземної конкуренції, а найчастіше й на захоплення зовнішніх ринків. На протигагу йому політика лібералізації пов'язана зі зниженням мит та інших бар'єрів, що перешкоджають розвитку ЗЕД. І протекціонізм, і лібералізація відображають не лише специфіку економічної політики певних держав, але і їхню реакцію на зміни в МПП, події, що відбуваються в міжнародних економічних відносинах.

Державне регулювання ЗЕД здійснюється за допомогою широкого кола заходів, кількість яких постійно зростає. Пояснюється це, насамперед, тим, що з інтенсифікацією ЗЕД певної країни потрібні більш нові інструменти оптимізації її участі в міжнародній спеціалізації виробництва, захист національної економіки від негативного впливу зовнішніх факторів (циклічних спадів, надмірних коливань валютних курсів, нечесної конкуренції тощо), сприяння зміцненню позицій національних

виробників на світовому ринку.

Загалом, незважаючи на всю розмаїтість інструментів торговельної політики, виділяють два основних підходи до її здійснення: це політика протекціонізму та політика свободи торгівлі (за умови переходу від закритої економіки до відкритої політику свободи торгівлі часто називають лібералізацією зовнішньої торгівлі). У цих двох підходах відображається також протиріччя, викликане участю країни в міжнародних економічних відносинах і пов'язане з тим, що, з одного боку, підвищується ефективність економіки, а з іншого, загострюється іноземна конкуренція.

Політика свободи торгівлі спрямована на створення умов, що сприяють розвитку міжнародного обміну товарами, послугами та факторами виробництва. У цьому разі економічні переваги участі країни в міжнародному поділі праці та факторів виробництва проявляються найбільшою мірою, однак підприємства змушені вести більше жорстку боротьбу з іноземними конкурентами - їхнє становище ускладнюється.

Політика свободи торгівлі майже завжди проводиться як частина загальної політики формування та розвитку відкритої економіки, а також заходів із розширення доступу вітчизняних товарів на закордонні ринки в рамках багатосторонніх або двосторонніх зусиль з лібералізації міжнародної торгівлі. Зазвичай, реальна політика є поєднанням елементів протекціонізму і свободи торгівлі. При цьому важливо відзначити, що протекціонізм завжди носить національний характер, тоді як політика лібералізації торгівлі найчастіше є результатом взаємних домовленостей держав на двосторонній або багатосторонній основах. Оскільки кожна країна зацікавлена в доступі своїх товарів, капіталів і послуг на закордонні ринки, обмеження часто відміняються внаслідок взаємних поступок.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Основы внешнеэкономических знаний / Под ред. И.П.Фаминского. - М.: Междунар. отношения, 1994. - С. 354.
2. В.Н.Бурмистров и К.В.Холопов "Внешняя торговля Российской Федерации". - М.: Юристъ, 2001. - С. 37.
3. Данильцев А.В. Международная торговля: инструменты регулирования. - М.: Издательский дом "Деловая литература"; Издательство "Палеотип", 2004. - С. 11.
4. Bowen H.P., Hollander A., Viaene J.-M. Applied International Trade Analysis. - The University of Michigan Press: Antony Rowe Ltd, Chippenham and Eastbourne, 1998. - PP. 43-223.
5. Winters L.A. International Economics. - London: Routledge, 1994. - PP. 90-184.
6. Пугель Т.А., Линдерт П.Х. Международная экономика - М.: Дело и Сервис, 2003. - С. 137-259.
7. Буглай В.Б., Ливенцев Н.Н. Международные экономические отношения. - М.: Финансы и статистика, 2004. - С. 49-97.
8. Диденко Н.И. Основы внешнеэкономической деятельности в РФ. - СПб.: Питер, 2004. - С. 119-247.
9. Киреев А. Международная экономика - М.: Международные отношения, 1999. - С. 197-259.
10. Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика - М.: Дело и Сервис, 2004. - 80-117.
11. Попов С. Внешнеэкономическая деятельность фирмы - М.: Ось-89, 2001. - С. 122-131.
12. Внешнеэкономическая деятельность предприятия: Учебник для вузов / Л.Е.Стровский, С.К.Казанцев, Е.А.Паршина и др. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. - С. 71-111.

РЕЗЮМЕ

У статті розглядаються теоретичні основи формування зовнішньоторговельної політики держав.

Ключові слова: зовнішньоекономічна політика, торговельна політика, міжнародні економічні відносини, економічне співробітництво.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются теоретические основы формирования внешнеторговой политики государств.

Ключевые слова: внешнеэкономическая политика, торговая политика, международные экономические отношения, экономическое сотрудничество.

SUMMARY

The article examines the theoretical basis for forming foreign policy.

Keywords: foreign economic policy, commercial policy, international economic relations, economic cooperation.